

*prof. dr hab. Heorhiy Cherevko*¹

Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Uniwersytet Rzeszowski

*prof. dr hab. Iryna Cherevko*²

Katedra Ekonomii
Lwowski Narodowy Uniwersytet Medycyny Weterynaryjnej i Biotechnologii im. S.Z. Gzyckiego

Polaryzacja ekonomiczna ludności ukraińskiej w czasie rosyjskiej agresji militarnej

Abstrakt

Celem opracowania jest ocena poziomu polaryzacji ekonomicznej ludności Ukrainy oraz identyfikacja kierunków jej zmian i potencjalnych konsekwencji pogłębiających się nierówności społecznych w warunkach rosyjskiej agresji militarnej. Podejście metodyczne przyjęte w badaniu opierało się na zasadach dialektyki oraz na wykorzystaniu kluczowych metod analityczno-syntezy, indukcyjno-dedukcyjnych i opisowo-analitycznych, uzupełnionych procesami systematyzacji i uogólniania uzyskanych wyników. W celu ilościowego ujęcia nierówności ekonomicznych poprzez wskaźnik stopnia polaryzacji ekonomicznej populacji wykorzystano współczynnik Giniego powszechnie stosowany w tego typu analizach. Koncepcyjnym i metodycznym punktem wyjścia było założenie, że polaryzacja ekonomiczna ludności stanowi zarówno czynnik, jak i przejaw narastających nierówności społecznych.

Ustalono, że rosyjska agresja militarna spowodowała katastrofalne szkody w gospodarce kraju i stała się głównym czynnikiem powodującym gwałtowne nasilanie się procesu ekonomicznej polaryzacji ludności Ukrainy – osoby zamożne bogacą się szybciej, osoby ubogie doświadczają dalszego pogorszenia sytuacji materialnej, natomiast klasa średnia stopniowo się kurczy. Zjawiska te przyczyniają się do wzrostu nierówności społecznych i odpowiadających im napięć społeczno-ekonomicznych w kraju, czego konsekwencją jest dalsze pogłębienie polaryzacji ekonomicznej. Powstała sytuacja rodzi potencjalne ryzyko eskalacji nierówności o charakterze militarnym – wojennym i wojskowym – co jest szczególnie niepożądane w warunkach trwającego konfliktu. Zasta-

¹ Adres do korespondencji: Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, ul. Mieczysławy Ćwiklińskiej 2, 35–601 Rzeszów; e-mail: gcherevko@ukr.net. ORCID: 0000-0003-4339-0152.

² Adres do korespondencji: Lwowski Narodowy Uniwersytet Medycyny Weterynaryjnej i Biotechnologii im. S.Z. Gzyckiego, Katedra Ekonomii, ul. Wołodymyra Welykoho 1; e-mail: irener@ukr.net. ORCID: 0000-0002-8411-6136.

nawijający jest fakt, że pomimo tych okoliczności Ukraińcy zachowują znaczny poziom optymizmu, wykazując wysokie wskaźniki poczucia sensu życia.

Słowa kluczowe: Ukraina, wojna, polaryzacja ekonomiczna ludności, nierówności ekonomiczne, bogactwo i ubóstwo, klasa średnia.

Economic polarization of the Ukrainian population during Russian military aggression

Abstract

The purpose of this study was to assess the level and identify the directions of dynamics as well as possible consequences of economic polarization of the Ukrainian population as a result of deepening social inequalities in the context of Russian military aggression. The methodological approach to conducting the research was based on the principles of dialectics and the key methods of analysis and synthesis, induction and deduction, and descriptive-analytical as well as systematizing and generalizing the obtained results. To quantify economic inequality as an indicator of the degree of economic polarization in the population, the study utilized the approach used by experts in such cases, based on the calculation and analysis of the Gini coefficient. The conceptual, theoretical, and methodological approach of the study was to adopt the position that economic polarization of the population is both a factor and one of the manifestations of the deepening level of social inequality. It has been established that Russian military aggression has caused catastrophic damage to the Ukrainian economy and is a major factor in the rapidly escalating economic polarization of the Ukrainian population – the rich are becoming richer, the poor are becoming poorer, and the middle class is gradually disappearing. These phenomena are driving increased social inequality and corresponding socioeconomic tensions in the country, resulting in a growing level of economic polarization of the population, which entails potential negative consequences in the form of the spread of military inequalities forms, which are critically undesirable in the current war environment. While somewhat surprising, it is true that Ukrainians in these circumstances are not devoid of optimism, demonstrating high levels of sense of purpose in life.

Keywords: Ukraine, war, economic polarization of the population, economic inequality, wealth and poverty, middle class.

JEL: D60, H55, H56, I31, I32, I39.

WPROWADZENIE

Warunkiem koniecznym rozwoju społeczeństwa jest organiczna symbioza sfery gospodarczej i społecznej, co znajduje odzwierciedlenie w dążeniu państw świata do tworzenia gospodarki zorientowanej społecznie, z rynkowymi determinantami, podporządkowująca odpowiednie reformy procesów gospodarczych celom społecznym w oparciu o zrównoważony rozwój. Jednak wojna ze wszystkimi jej konsekwencjami, w szczególności ofiarami w ludziach, przyspieszoną inflacją, wzrostem cen, niszczeniem zasobów pieniężnych i majątku obywateli, niszczeniem środowiska naturalnego jako warunku niezbędnego do życia ludzi,

spowodowała w Ukrainie wzrost tendencji do zwiększenia w kraju grupy osób ubogich. Jednocześnie obserwuje się zjawisko nieco odwrotne – wzrost grupy osób bogatych. Zjawiska te powodują napięcia społeczne i szereg negatywnych konsekwencji o charakterze ekonomicznym. Dlatego badanie problemów ekonomicznej polaryzacji ludności i identyfikacja jej czynników w warunkach obecnej sytuacji militarnej w Ukrainie jest zadaniem bardzo aktualnym. To wyznaczyło cel badań, których wyniki przedstawiono w artykule – ocenę poziomu i identyfikację kierunków dynamiki, jak również możliwych konsekwencji ekonomicznej polaryzacji ludności Ukrainy na skutek pogłębiających się nierówności społecznych w warunkach rosyjskiej agresji militarnej.

Sytuacja w Ukrainie jest bardzo trudna w kontekście globalnego i stosunkowo odwiecznego pytania: dlaczego świat jest podzielony na biednych i bogatych (taką właśnie sytuację można nazwać ekonomiczną polaryzacją społeczeństwa) i w jakim kierunku różnica między dwoma „ekonomicznymi biegunami” się rozwija? Można postawić hipotezę, że w Ukrainie głównym czynnikiem wpływającym na tę polaryzację jest trwająca od dłuższego już czasu wojna spowodowana rosyjską agresją militarną, co determinuje wysoki poziom aktualności badania określonego problemu.

PRZEGLĄD LITERATURY W KONTEKŚCIE PROWADZONYCH BADAŃ

Jak zauważono w raporcie końcowym *Nierówności społeczne: percepcja społeczeństwa ukraińskiego* Stowarzyszenia Socjologicznego Ukrainy, opartym na wynikach badania przeprowadzonego przy wsparciu finansowym Międzynarodowej Fundacji Renaissance, nie da się zrozumieć współczesnego świata w całej jego złożoności i sprzecznościach, ocenić jego zagrożeń i niebezpiecznych trendów, nie poruszając tematu nierówności społecznych (*Nierówności społeczne...*, [http](#)). Oprócz nierówności majątkowych w XXI wieku pojawiły się nowe formy nierówności społecznych: symboliczne, kulturowe, środowiskowe, pokoleniowe, cyfrowe, nierówności w zakresie bezpieczeństwa, nierówności stabilności itd. Niektóre z nich są silniej odczuwalne, inne zaś pozostają mniej widoczne przez pewien czas. Wszystkie jednak razem tworzą złożone, wielowymiarowe pole różnorodnych szans życiowych i możliwości, które polaryzują losy grup i jednostek, przeciwstawiają je sobie i łączą w realnych i potencjalnych konfliktach (*Nierówności społeczne...*, [http](#)). Dlatego problematyce nierówności społecznych i związanego z nią rozwarstwienia ekonomicznego ludności, a także jej praktycznej polaryzacji naukowcy i praktycy poświęcają wiele uwagi w literaturze. Problem nierówności i społecznych konsekwencji ich występowania był wnikliwie badany i wielokrotnie prezentowany w pracach zagranicznych oraz ukraińskich naukowców i praktyków (m.in. Blyznyuk, Shumska, Burlai, Borzenko, Argiriu,

2024; Długopolsky, Kravchuk, 2023; Dmytruk, 2011; Frolov, 2024; Kazarin, 2024; Kyrychenko, 2009; Marutyan, 2018; Michkovska, 2023; Palikot, 2024; Petrowsky, 2024; Piketty, 2016; Sharma, 2016; Slozko-Borzenko, Pidchosa, 2017; Troyan, 2025; Tymoszenko, 2024; Wilkinson, Pickett, 2010).

W tych opracowaniach autorzy analizowali wiele aspektów nierówności społecznych, ale często dość fragmentarycznie i kontrowersyjnie, co wymusza kontynuację badań naukowych w tej dziedzinie. Na przykład Sharma (2016, s. 20–21) dochodzi do wniosku, że generalnie jeśli kraj koncentruje się na wzroście gospodarczym, to wskaźniki rozwoju społecznego będą rosły wraz z gospodarką. Acemoglu i Robinson (2012, s. 67) stwierdzili, że „nierówności we współczesnym świecie są w większości konsekwencją różnic między krajami w poziomie sukcesu gospodarczego”. Galor (2022, s. 137) wskazuje na instytucje jako na główną przyczynę istniejących nierówności i ubóstwa. Kuznets (*Nierówności społeczne...*, <http>) zwrócił uwagę na to, że wzrost gospodarczy nie zmniejsza nierówności ekonomicznych. One nie tylko przetrwały, ale wręcz znacząco się rozwinęły, co także przekonująco pokazał Piketty w swoim opracowaniu *Kapitał w XXI wieku*. Jego zdaniem główny czynnik nierówności ekonomicznych, jakim jest tendencja do podwyższania stóp wzrostu gospodarczego, zagraża dziś skrajnym poziomem nierówności, co wzbudza niezadowolenie społeczeństwa i podważa wartości demokratyczne, powodując niestabilność społeczną i ekonomiczną (Piketty, 2016). Opublikowane wyniki badań Piketty’ego zmuszają do innego sposobu patrzenia na kwestię bogactwa i nierówności przyszłych pokoleń.

Blyzniuk (Blyzniuk i in., 2024, s. 585) uzasadnia nierówność jako zjawisko społeczno-ekonomiczne będące konsekwencją i przejawem nierównego i ograniczonego dostępu do zasobów, powstającego w wyniku działania różnych czynników. Jednocześnie Marutyan (2018) uważa, że całkowita równość jest w zasadzie niemożliwa. Jest ona nieosiągalna nie tylko ze względu na odmienne cechy fizyczne i psychiczne ludzi, ale również ze względu na ich różny status społeczny, jakość i znaczenie wykonywanej pracy. Nierówność jednostek jest zjawiskiem naturalnym – wszyscy ludzie są różni, a różnice między nimi wynikają z ich cech fizjologicznych i psychicznych. Jednak nierówność ekonomiczna nie jest zjawiskiem naturalnym, może być jedynie konsekwencją niesprawiedliwości, w której nierówność dochodów, nierówność majątkowa i nierówność w podziale bogactwa stają się rzeczywistością. Przy czym całkowita równość w formie równości absolutnej jako przeciwieństwo nierówności jest niepożądana, ponieważ podważa wszelkie formy postępu i rozwoju, eliminując wszystkie bodźce do zmian. Wyrównanie w podziale majątku i dochodów ludności może osłabiać rozwój gospodarczy, ale musi istnieć pewien rozsądny limit nierówności ekonomicznych, ponieważ biedni nie mogą być podstawą socjalną państwa (Marutyan, 2018).

Biorąc pod uwagę nierówności w Ukrainie w kontekście globalnej niestabilności i zdywersyfikowanego dostępu do zasobów, naukowcy uzasadniają potrzebę

stworzenia nowej platformy ekonomicznej dla zrównoważonego rozwoju ludzkości na zasadach solidarności (Slozko-Borzenko, Pidchosa, 2017) i podkreślają, że nierówności społeczne zagrażają bezpieczeństwu narodowemu (Tymoszenko, 2024). Termin „nierówność społeczna” odnosi się do sytuacji w społeczeństwie, w którym określone grupy społeczne mają różny status społeczny, co pociąga za sobą różne możliwości dostępu do zasobów, generując nierówności ekonomiczne. Znaczne nierówności dochodowe, czyli niesprawiedliwa polaryzacja populacji pod względem dochodów i statusu materialnego, „nasilają tendencję spadkową mobilności społecznej, przede wszystkim wśród grup o niskich dochodach” (Dmytruk, 2011, s. 30).

Godna uwagi jest opinia Marutyana (2018) co do tego, że „przedmiotem badań naukowych i dyskusji publicznych powinien być problem niesprawiedliwości i ubóstwa, a nie sama nierówność”. Jego zdaniem nierówności społeczne są konsekwencją pewnego rodzaju niesprawiedliwości społecznych, przede wszystkim niesprawiedliwego dostępu różnych kategorii ludzi do niezbędnych zasobów i dochodów. Istotny jest również fakt – podkreśla Czerenko, kierownik katedry w Instytucie Demografii i Badań Społecznych im. Ptuchy – że ubóstwo i nędza rodzą konflikty społeczne i przestępstwa przeciwko mieniu. Ogromna przepaść między bogatymi a biednymi i zniszczenie klasy średniej prowadzą do zniszczenia gospodarki (*W wyniku wojny...*, 2023). W szczególności kraje rozwijające się podczas globalnych kryzysów tradycyjnie biednieją szybciej niż kraje rozwinięte, ponieważ ich odporność jest niższa, a zależność od światowych cen żywności i paliw większa (Kalmykov, 2022).

Nierówności, które narosły w społeczeństwie ukraińskim podczas przemian społecznych w okresie niepodległości, w warunkach wojny przybierają niebezpieczne rozmiary, poważnie zagrażając bezpiecznemu rozwojowi człowieka (Blyznyuk i in., 2024, s. 587). W Ukrainie ma miejsce zjawisko nierównomiernego podziału bogactwa, w którym jedna strona, już obficie obdarzona zasobami, nadal je gromadzi i pomnaża, podczas gdy druga, początkowo ograniczona, ponosi jeszcze większe straty i ma mniejsze szanse na sukces. Jak twierdzi Kolisnyk – profesor KSE Graduate Business School, dyrektor naukowy programów SOE, prezes CFO Club Ukraine – w ekonomii zjawisko to wskazuje również na przyszłą stratyfikację społeczeństwa, w której zaniknie klasa średnia. W Ukrainie ten trend staje się coraz bardziej wyraźny (Trojan, 2025). Najbardziej cierpią z powodu nierówności biedni ludzie, mając ograniczony dostęp do edukacji, opieki medycznej i nierówne szanse w prowadzeniu działalności gospodarczej. Biedni ludzie wydają prawie wszystkie swoje pieniądze na jedzenie, a jest to jedno z kryteriów ubóstwa. Tego rodzaju nierówności nie powodują konfliktów i konfrontacji, ponieważ są postrzegane jako katastrofa narodowa. Inaczej jest z nierównościami dochodowymi, gdy średni dochód 10% najbogatszych ludzi przewyższa dochody 10% najuboższych 30–50 razy albo gdy najwyższa emerytura jest 50–60 razy wyższa niż najniższa. Najwyraźniej

ludzie nie zdają sobie sprawy z tego, że w krajach europejskich takie różnice są pięcio-, sześciokrotnie większe (Kyrychenko, 2009).

Być może w kontekście posiadania uczciwego źródła dochodu nierówności ekonomiczne są postrzegane jako norma, ale w warunkach maksymalnej polaryzacji społeczeństwa na niesprawiedliwych podstawach, w warunkach zagrożenia bytu kraju w wyniku wojny, opinia publiczna uznaje taką lukę w dobrobycie za niedopuszczalną. Stanowi to poważne wyzwanie nie tylko dla spójności społeczeństwa w teraźniejszości, ale także dla jego dalszego rozwoju (Smakota, 2024). Jak słusznie uważa Palikot (2024), wyzwanie to jest szczególnie niebezpieczne w warunkach wojny w Ukrainie, gdyż może doprowadzić do rozwoju tak absolutnie niedopuszczalnego zjawiska, jakim jest nierówność militarna. Na ogólny problem stratyfikacji ludności Ukrainy w czasie wojny nakłada się polaryzacja grup ludności ze względu na poziom „udziału” w wojnie. Nierówności militarne w Ukrainie stały się szczególnie widoczne w czasie wojny, kiedy przede wszystkim mobilizacja często dotyka głównie osoby o niższych dochodach, które nie mają możliwości finansowych wyjazdu za granicę lub uniknięcia służby poprzez mechanizmy prawne i korupcyjne. Jak twierdzi Kazarin (2024), wszystko sprowadza się do faktu, że obrona kraju jest pracą wyłącznie wojskowych, którzy zostali zaliczeni do pewnego rodzaju specjalnej kasty. Między nimi a resztą ludności kraju znajduje się swoisty rozłam – mundur można łatwo założyć, ale trudno jest go zdjąć. Oznacza to, że armia znalazła się poza nawiasem równania społecznego. Oczywiście jest to, że tocząca się wojna jako taka stanowi potężną próbę dla solidarności narodu ukraińskiego.

W pracach na ten temat pojawiają się rezultaty prób przewidywania rozwoju wydarzeń. Według rektora Kijowskiej Szkoły Ekonomicznej Brika (Brik, Luft, 2023) nierówności w Ukrainie będą wzrastały i jedynym pozytywnym efektem wojny chyba może być kres oligarchii ukraińskiej, ale to nie będzie miało praktycznego znaczenia dla zwykłego człowieka.

W literaturze istnieją pewne podstawy metodyczne i teoretyczne do badania problemu nierówności społecznych, a zwłaszcza ich szczególnej formy w postaci ekonomicznej polaryzacji ludności. Nie oznacza to jednak, że rozpoznano wszystkie opcje rozwiązania problemu, co z kolei wymusza konieczność kontynuowania badań naukowych nad poszukiwaniem możliwych sposobów jego rozwiązania.

METODYKA BADANIA

Przeprowadzenie badania było nieco skomplikowane ze względu na ograniczony dostęp do oficjalnych informacji statystycznych, co wiąże się ze specyfiką stanu wojennego i koniecznością uwzględnienia istotnych interesów narodowych, dlatego też Państwowa Służba Statystyczna w 2022 roku zawiesiła wszelkie badania na czas trwania stanu wojennego. Stąd jedynym istotnym źródłem informacji o po-

ziomie ubóstwa lub zamożności Ukraińców jest Badanie Społeczno-Ekonomiczne Gospodarstw Domowych (BSEGD). Zostało ono przeprowadzone przez Instytut Demografii i Problemów Jakości Życia Narodowej Akademii Nauk Ukrainy oraz Ukraińskie Centrum Reform Społecznych w okresie od grudnia 2023 roku do lutego 2024 roku na zlecenie Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy. Wykorzystano również dane z różnych platform informacyjnych: bank.gov.ua, bbc.com, data.oecd.org, documents1.worldbank.org., ec.europa.eu/eurostat, gazeta.ua, glavcom.ua, gradus.app, hromadske.ua, kp.ua/ua, life.znaj.ua, magazynkontakt.pl, matrix-info.com, minfin.com.ua, niss.gov.ua, novirubezhi.com.ua, oxfam.org, radiosvoboda.org, rbc.ua, rubryka.com, sau.in.ua, today.ua, statista.com, ua.news, ukr-socium.org.ua, ukrstat.gov.ua, unian.ua, unicef.pl, welfare.green, zn.ua/ukr/socium itp.

Ponieważ w ostatnich latach reżim informacyjny uległ pewnemu osłabieniu, najnowsze dane przedstawione w artykule dotyczą 2024, a niektóre 2023 roku. Ponadto wykorzystano źródła wtórne, opracowane przez naukowców i praktyków, których publikacje zawierają informacje związane z tematyką badania.

Koncepcyjnym, teoretycznym i metodycznym podejściem do badania było przyjęcie stanowiska, że polaryzacja ekonomiczna ludności jest zarówno czynnikiem, jak i jednym z przejawów pogłębiającego się poziomu nierówności społecznych. Ponadto indywidualne charakterystyki poziomu bogactwa lub ubóstwa mieszkańców Ukrainy zaczerpnięto z różnych źródeł, które mają często odmienne znaczenie, ponieważ praktycznie nie ma jednej metodyki ich definiowania. Na przykład w Niemczech całkiem normalne jest nieposiadanie własnego mieszkania i wynajmowanie mieszkań i domów przez całe życie, jednak poziom dochodów w tym kraju pozwala obywatelom żyć i praktycznie niczego sobie nie odmawiać. W Ukrainie sytuacja jest odmienna: większość Ukraińców ma drogie aktywa – mieszkania, dache, działki, samochody, ale są ubodzy pod względem bieżących dochodów.

W związku z tym w toku badań do opisu ubóstwa wykorzystano różne jego charakterystyki: ubóstwo, które oceniono w oparciu o kategoryzację Banku Światowego; ubóstwo, które oceniono za pomocą wskaźnika PKB na mieszkańca; skrajne ubóstwo – ubóstwo poniżej fizjologicznego progu przetrwania; ubóstwo monetarne – przeciętne dochody na osobę na poziomie niższym od realnego minimum socjalnego. Zastosowano również dwa podejścia do traktowania bogactwa: bogaci to osoby posiadające duży majątek; bogaci to osoby o wysokich dochodach. Wyjaśnienia te uwzględniono w metodyce, aby dane dotyczące liczby osób ubogich i bogatych oraz dynamika ich zmian w artykule były bardziej zrozumiałe.

Jednocześnie ogólne podejście metodyczne do przeprowadzenia badań opierało się na zasadach dialektyki w organicznym połączeniu z metodami abstrakcji naukowej, analizy i syntezy, indukcji i dedukcji oraz logiki w badaniach naukowych. Ponadto wykorzystano metody systematyzacji i uogólniania uzyskanych wyników, metody opisowo-analityczne i wskaźnikowe. Aby ilościowo wyrazić ocenę nierówności ekonomicznych w postaci wskaźnika stopnia polaryzacji ekonomicznej po-

pulacji, w badaniu wykorzystano wskaźnik Giniego (Shumska, Gaidai, Blyzniuk, 2023). Zgodnie z metodyką Banku Światowego indeks ten mierzy stopień, w jakim rozkład dochodów lub konsumpcji między jednostkami lub gospodarstwami domowymi w gospodarce odbiega od idealnie równego rozkładu. Wartość współczynnika Giniego równa 0 oznacza całkowitą równość (gdy wszyscy obywatele mają takie same dochody), a wartość 100 oznacza całkowitą nierówność (gdy wszystkie zasoby są skoncentrowane w rękach jednej osoby) (*Wpływ nierówności...*, 2025).

W trakcie prowadzonych badań posłużono się także metodą analizy przyczynowo-skutkowej. Ponadto wykorzystano elementy metody porównawczej oraz badań statystycznych. Przy tworzeniu konkluzji i rekomendacji zawartych w podsumowaniu zastosowano metodę eksploracyjną łączącej w sobie wnioskowanie prognostyczne z badaniami teraźniejszości.

WYNIKI ANALIZ I ICH INTERPRETACJA

Mając na uwadze przyjęte w badaniu stanowisko koncepcyjne dotyczące współzależności między polaryzacją ekonomiczną ludności a nierównościami społecznymi, należy podkreślić, że nierówności społeczne pozostają jednym z najważniejszych problemów wpływających na wszystkie aspekty życia ludzkiego. Taki stan potwierdza zarówno literatura przedmiotu, jak i praktyka gospodarcza. Klasyczna triada nierówności społecznych sprowadza się do nierównego dostępu do bogactwa, władzy i sławy – trzech fundamentalnych dóbr, których pragną ludzie (*Nierówności społeczne...*, http). Wzrost nierówności ekonomicznych na poziomie globalnym w latach 2020–2024 przedstawiono w tabeli 1. Z danych wynika, że w 2024 roku najbogatszy 1% ludności świata posiadał prawie dwie trzecie całego bogactwa o wartości 42 bln USD, wytworzonego od 2020 roku, czyli prawie dwa razy więcej pieniędzy niż najuboższe 99% ogólnej populacji (Oxfam, 2023). Taki stan pogłębia nierówności społeczne i stwarza nowe wyzwania w zapewnieniu sprawiedliwego dostępu do zasobów i możliwości dla wszystkich.

Tabela 1. Podział nowego bogactwa wśród najbogatszych i reszty ludności świata

Rok	Udział nowego bogactwa nabytego przez 1% najbogatszych (%)	Udział nowego bogactwa nabytego przez pozostałe 99% (%)	Dodatkowe wskaźniki
1	2	3	4
2020	55	45	Najbogatszy 1% posiada 43% światowych aktywów finansowych
2021	60	40	Około 46% osób żyje poniżej granicy ubóstwa
2022	63	37	13% światowego PKB jest skoncentrowane wśród 3000 rodzin

1	2	3	4
2023	65	35	Majątek pięciu najbogatszych osób wzrósł o 114%
2024	> 70	< 30	1% najbogatszych posiada więcej niż 95% najuboższych ludzi na świecie

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Oxfam, 2023).

Według raportu Oxfam³ 3000 najbogatszych rodzin posiada 13% światowego produktu krajowego brutto (PKB). Kwota ta wynosi 14 bln USD, w porównaniu z zaledwie 3% PKB w 1987 roku. Analiza została oparta na danych szwajcarskiego globalnego holdingu finansowego UBS. Raport wykazał również, że „globalne Południe” (Azja, Afryka, Ameryka Łacińska i Karaiby) posiada zaledwie 31% światowego bogactwa, mimo że 79% światowej populacji żyje w tych regionach. Z kolei 1% najbogatszych podmiotów gospodarczych (BlackRock, State Street i Vanguard) posiada prawie połowę wszystkich globalnych aktywów finansowych (43%) (Frolov, 2024).

Ponadto badania Oxfamu pokazały, że to właśnie ultrabogaci są największymi indywidualnymi sprawcami kryzysu klimatycznego. Najbogatsi miliarderzy poprzez swoje zanieczyszczające inwestycje emitują milion razy więcej dwutlenku węgla niż przeciętny człowiek. Najbogatszy 1% ludzkości odpowiada za dwa razy więcej emisji niż najuboższe 50%, a do 2030 roku ich ślad węglowy ma być 30 razy większy niż poziom zgodny z celem 1,5°C określonym w Porozumieniu paryskim (Oxfam, 2023).

Ukraina nie jest w tym kontekście wyjątkiem. Nierówności społeczne, nagromadzone w okresie przedwojennym, uległy znacznemu pogłębieniu w trakcie wojny. Zakrojona na szeroką skalę inwazja Rosji na Ukrainę wywarła znaczący wpływ na poziom życia i dobrobyt ludności i nadal utrzymuje negatywny trend w życiu obywateli, zwiększając ich nierówny dostęp do zasobów, możliwości i przywilejów oraz pogłębia już istniejące nierówności społeczne, co prowadzi do głębokiego rozwarstwienia społecznego. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na kilka aspektów. Po pierwsze, w wyniku działań wojennych i bombardowań doszło do bardzo dużych zniszczeń domów, infrastruktury, placówek edukacyjnych, medycznych i socjalnych, obiektów infrastruktury krytycznej (energetycznej), przedsiębiorstw i fabryk. Po drugie, obserwuje się znaczny wzrost procesów migracyjnych spowodowany wyjazdami za granicę osób w wieku produkcyjnym. Po trzecie, wzrost bezrobocia, który może ostatecznie doprowadzić do pogorszenia sytuacji gospodarczej i warunków życia z powodu wzrostu ubóstwa wśród znacz-

³ Oxfam – międzynarodowy sojusz organizacji działających w ponad 90 krajach na całym świecie. Celem działalności stowarzyszenia jest rozwiązywanie problemów ubóstwa i związanej z nim niesprawiedliwości na całym świecie.

nej części ludności Ukrainy. Równie istotnym czynnikiem jest spadek realnych płac będący skutkiem procesów inflacyjnych i redukcji świadczeń socjalnych (Długopolsky, Kravchuk, 2023, s. 83).

W ten sposób wojna nie tylko niszczy ukraińskie społeczeństwo fizycznie i ekonomicznie, ale także pogłębia istniejące nierówności, tworząc nową, jeszcze trudniejszą rzeczywistość dla najbardziej potrzebujących. Według sondażu przeprowadzonego w październiku 2022 roku 78% obywateli odnotowało spadek dochodów od początku pełnoskalowej inwazji, a tylko 2% wskazało, że ich dochody wzrosły (*Migracje i nastroje...*, 2022).

W lipcu 2024 roku Bank Światowy zaliczył Ukrainę do krajów o średniowysokich dochodach i według tego za granicę ubóstwa zaczęto uważać pensję wynoszącą 8,30 USD dziennie (Verstyuk, 2025). Bank Światowy w tym kontekście odnotował, że liczba Ukraińców żyjących poniżej granicy ubóstwa od 2020 roku wzrosła o 1,8 mln. Stanowi to około 29% populacji, czyli 9 mln obywateli, ale rosyjska inwazja nadal niszczy gospodarkę kraju (*Przepaść między...*, 2024; *Szybka ocena...*, 2024). Według ekspertów Banku Światowego niszczycielski wpływ wojny Rosji z Ukrainą opóźnił Ukrainę o 15 lat w realizacji celów w zakresie redukcji ubóstwa i cofnął jej gospodarkę o 20 lat (Blyznyuk i in., 2024, s. 591; *Szybka ocena...*, 2024). Ubóstwo znacznie wzrosło w obwodach czernihowskim, sumskim i wołyńskim ze względu na bliskość granicy, odpływ ludności oraz w przypadku dwóch pierwszych – aktywne działania wojenne. Tylko w dwóch regionach Ukrainy wskaźniki ubóstwa utrzymały się na poziomie z 2021 roku. Należą do nich obwody zakarpacki i czerniowiecki, dokąd wraz z rozpoczęciem inwazji na pełną skalę przeniosło się wiele przedsiębiorstw, a także przybyły osoby przesiedlone (Trojan, 2025). Przesiedleńcy wewnętrzni stracili znacznie więcej niż inni, ponieważ nie tylko opuszczali swoje domy, tracili mieszkanie i pracę, ale również byli oddzieleni od rodzin, instytucji, z którymi byli związani, od dotychczasowego życia codziennego. Ponadto najczęściej pochodzili ze stosunkowo zamożniejszych gospodarstw domowych w porównaniu z tymi, którzy pozostali.

Do ubogich w Ukrainie zaliczają się też osoby pracujące, zazwyczaj nauczyciele, pracownicy kultury, lekarze, naukowcy, czyli obywatele, których zarobki są niższe od minimum socjalnego, a także emeryci, osoby niepełnosprawne, studenci, rodziny wielodzietne i niepełne, uchodźcy i osoby przesiedlone oraz zaniebane dzieci.

Poziom ubóstwa można również śledzić za pomocą wskaźnika PKB na mieszkańca, który w Ukrainie w 2023 roku, liczony według aktualnego kursu dolara amerykańskiego, wyniósł 5181 USD na mieszkańca i był najniższy w Europie. Średnio na świecie wskaźnik ten wyniósł 11–12 tys. USD na osobę (Trojan, 2025).

Wskaźnik głębokiego (skrajnego) ubóstwa (poniżej fizjologicznego progu przetrwania) w Ukrainie był tradycyjnie niższy niż u jej wschodniego sąsiada i w Białorusi. Dotyczy on kategorii osób, których dochody są bliskie oficjalnemu

minimum egzystencji (2920 UAH w 2024 roku). W 2021 roku tylko 1,3% populacji Ukrainy znajdowało się poniżej fizjologicznego proggu przetrwania, definowanego jako minimum egzystencji, jednak w 2023 roku wskaźnik ten wzrósł do 8,8%. Dotyczyło to głównie emerytów w starszych grupach wiekowych, którzy mieszkają samotnie i otrzymują minimalną emeryturę, oraz osób wewnątrznie przesiedlonych (WPO), które nie znalazły pracy (Trojan, 2025).

W przypadku emerytów w czasie wojny rząd ma prawo nie waloryzować ich świadczeń. Jeśli więc pensje pracujących nadal jakoś rosną i mniej więcej dostosowują się do nowych cen, to emerytury – nie. W tej sytuacji jeśli nie starczy pieniędzy nawet dla dzisiejszych emerytów, to przyszłym emerytom będzie jeszcze trudniej, ponieważ brakuje sprawnej młodzieży. Obciążenie pracujących niepracującymi ciągle zatem wzrasta, przy czym emeryci ze wsi z reguły otrzymują niższą emeryturę niż mieszkańcy miasta, ale rekompensuje im to możliwość samodzielnego utrzymania się. Mają też gorszy dostęp do leków, ale środowisko na wsi mimo wszystko jest lepsze. Generalnie w warunkach wojennych można nawet uznać, że przeciętny emeryt na wsi ma nieco lepsze warunki niż emeryt z miasta. Życie na wsi stwarza więcej możliwości samozatrudnienia, ponieważ jest ziemia, na której można coś uprawiać. W mieście, jeśli ktoś straci pracę, otrzyma niewielką kwotę z funduszu zatrudnienia lub z prac dorywczych, która nie wystarczy nawet na podstawowe potrzeby.

Przy czym sytuacja w Ukrainie charakteryzuje się tym, że z jednej strony zwiększa się liczba osób ubogich, a z drugiej strony rośnie zamożność osób z niektórych grup społecznych. Obecnie w Ukrainie dominuje zniszczona infrastruktura, bezrobocie, żebracy – emeryci, katastrofalny brak funduszy nawet na najpotrzebniejsze rzeczy, lombardy, darmowe rozdawanie żywności, starych ubrań i zabawek dla dzieci, ale jednocześnie są organizowane hałaśliwe imprezy z fajerkami, a kawiarnie i bary są pełne gości. Taka jest rzeczywistość dzisiejszych wojskowych miasteczek. Jednocześnie mają miejsce rekordowe zakupy nowych samochodów w salonach samochodowych, nabywane są duże nieruchomości, zwłaszcza elitarne, w tym za granicą. W tym kontekście liczba bogatych ludzi w Ukrainie w czasie wojny wzrosła z około 3% do 8%. To są rzeczywiście bardzo zamożni ludzie, którzy dysponują wyjątkowo dużymi majątkami i posiadają dużo środków pieniężnych (Kyryshyn, 2024).

W sytuacji wojny wśród nierówności społecznych najbardziej widoczne stają się nierówności dochodowe. Przed wybuchem wojny Ukraina, w porównaniu z krajami kontynentu europejskiego, należała do krajów o najniższej pozycji w rankingu wskaźnika Giniego charakteryzującego poziom zróżnicowań dochodowych. Według raportu Komisji Europejskiej *Ukraina 2023* przez całą dekadę przedwojenną jego wartość była dość stabilna i w 2020 roku utrzymywała się na poziomie 25,6% (European Commission, 2023), a w 2021 i 2022 roku – na poziomie 26% (tabela 2) (Statista, *Współczynnik Giniego w Ukrainie...*, 2025). W krajach strefy euro Unii

Europejskiej w 2020 roku wskaźnik ten wynosił 30,2%, a w 2024 roku osiągnął poziom 29,4% (Statista...2011–2024..., http), przy czym najwyższy poziom nierówności w zakresie dochodu rozporządzalnego w Unii w 2024 roku odnotowano w Bułgarii (38,4), na Litwie (35,3) i Łotwie (34,2), a najniższy – na Słowacji (21,7), w Czechach (23,7) i Słowenii (23,8) (*Warunki...*, 2025).

Tabela 2. Dynamika poziomu wskaźnika Giniego według dochodów ludności Ukrainy i Unii Europejskiej

Rok	Ukraina, %	UE, %
2020	25,6 ⁵	30,0 ³
2021	26,0 ¹	29,6 ³
2022	26,0 ¹ –26,7 ⁴	30,2 ³
2023	43,8 ⁶	29,6 ⁴
2024	...*	29,4 ²

* Nie ma jeszcze oficjalnego ostatecznego wskaźnika Giniego dla Ukrainy na rok 2024, chociaż trendy wskazują na wzrost ubóstwa i ogólną polaryzację ekonomiczną ludności w wyniku wojny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: ¹ Statista, *Współczynnik Giniego w Ukrainie...*, 2025; ² Statista...w 2024..., http; ³ Statista...2011–2024..., http; ⁴ Eurostat, 2025; ⁵ European Commission, 2023; ⁶ UNICEF, 2024).

Pandemia COVID-19, która rozpoczęła się w 2020 roku, praktycznie nie miała wpływu na wskaźnik Giniego w Ukrainie. W latach 2020–2021 utrzymywał się on na poziomie 25,6–25,2. Świadczy to o tym, że środki wsparcia społecznego i ogólne mechanizmy gospodarcze były w tym okresie w stanie częściowo złagodzić nierówności w podziale dochodów.

Wraz z wybuchem wojny na pełną skalę w 2022 roku wskaźnik Giniego w Ukrainie zaczął rosnąć i osiągnął poziom 26,7% (*Eurostat...według wieku...*, 2025). Wskazuje to na wzrost nierówności w kraju spowodowany utratą dochodów części ludności, rosnącym bezrobociem i niestabilnością gospodarczą. W 2023 roku wskaźnik ten według danych BSSEGD był bezprecedensowo wysoki – 43,8%, co było w 67,2% rezultatem poziomu płac (UNICEF..., 2024). Udział gospodarstw domowych o przeciętnych dochodach na osobę na poziomie niższym od realnego minimum socjalnego (ubóstwo monetarne) zwiększył się 1,7-krotnie i wynosił 35,5%, w porównaniu z 20,6% w 2022 roku (UNICEF..., 2024). Sytuacja ta mogła być spowodowana poważnym kryzysem gospodarczym, utratą miejsc pracy, nierównym dostępem do wsparcia rządowego i wysoką inflacją. Skala nierówności była już znacznie wyższa niż w Europie, gdzie według Eurostatu wskaźnik Giniego wynosił średnio 29,6% w 2021 roku, a w 2022 roku wzrósł do 30,2% (Statista...2011–2024..., http). Z kolei w 2023 roku spadł do 29,6% (Eurostat, 2025). Dla porównania w Polsce wskaźnik Giniego poziomu różnicowań dochodowych w latach 2019–2023 wahał się od

28,5% do 27,0%, podczas gdy w Rumunii i na Litwie, gdzie poziom nierówności dochodów historycznie był wyższy, w 2023 roku wskaźnik ten wynosił odpowiednio 31,0% i 35,7%, co stanowiło znacznie niższy poziom niż w Ukrainie (Eurostat, 2025). Wskazuje to na znaczenie wyzwań stojących przed Ukrainą w obszarze polaryzacji ekonomicznej ludności na skutek wojny. Należy również wziąć pod uwagę, że oficjalne statystyki dotyczące zróżnicowania poziomu życia ludności nie uwzględniają istnienia ukrywania dochodów w Ukrainie, co dotyczy przede wszystkim grup ludności o wyższych dochodach (Zavhorodnya, 2023). Ponadto nie bierze się pod uwagę możliwości uzyskiwania przez ludność dochodów z nierejestrowanej działalności prowadzonej w Ukrainie (Holoborodko, 2025). Taki stan uzupełniają wyniki fali monitoringu „Społeczeństwo ukraińskie” z 2025 roku, przeprowadzonego przez Instytut Socjologii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy. Według badania zdecydowana większość gospodarstw domowych w Ukrainie w 2025 roku (72,4%) oceniła poziom dobrobytu swojej rodziny jako przeciętny. Dodatkowo 3,5% oceniło go jako zły, a 21,9% – jako bardzo zły (Bilous, 2025).

Jednocześnie wartość wskaźnika Giniego wskazuje na poziom i trendy zróżnicowania gospodarstw domowych w krajach europejskich pod względem zamożności. W 2024 roku najbogatsze 10% gospodarstw domowych w strefie euro posiadało 57,4% całego majątku netto w tym roku, podczas gdy najbiedniejsze 50% posiadało jedynie około 5% tego majątku. Najbardziej nierówny rozkład majątku w 2024 roku odnotowano w Szwecji (0,75). Liderami nierówności ekonomicznych były również Turcja (0,73), Cypr (0,72) i Łotwa (0,7). Najbardziej równomiernie rozłożony majątek odnotowano na Słowacji (0,38), a następnie w Belgii (0,47) i na Malcie (0,48) (Minfin, 2025a).

W tym kontekście istotne jest rozważenie możliwości zakupu dóbr przez gospodarstwa domowe w Ukrainie, mających na celu zaspokojenie różnorodnych potrzeb człowieka (tabela 3). Eksperti z Instytutu Demografii i Badań Społecznych im. M.V. Ptuchy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy zauważają, że zróżnicowanie dochodów jest jednym z czynników decydujących o nierównościach ludności pod względem cech konsumenckich (Libanowa, 2012). Im uboższe jest gospodarstwo domowe, tym większą część dochodów musi ono przeznaczać na zaspokojenie podstawowych potrzeb, w tym na żywność. W związku z tym uboższe gospodarstwa domowe mają znacznie mniejsze możliwości zakupu dóbr i usług nieżywnościowych niż bardziej zamożne.

Generalnie największą część budżetu rodzinnego Ukraińców stanowią wydatki na żywność. Przed pełnoskalową agresją zbrojną Rosji udział tych wydatków w Ukrainie wynosił 42%, a obecnie zdaniem ekspertów wzrósł do 48–49%. Dla porównania w rodzinie europejskiej średnie wydatki na żywność wynoszą 12–18% (Ukr.radio, 2023).

Tabela 3. Zmiana aktywności gospodarczej, sytuacji finansowej gospodarstw domowych i siły nabywczej gospodarstw domowych w Ukrainie

Kategorie ludności i jego grupy według samooceny	Lata			
	2021 ¹	2022 ¹	2023 ¹	2024 ²
Struktura według aktywności ekonomicznej badanych gospodarstw domowych na koniec roku, % odpowiedzi				
Pracujące*	58	49,2	47	...**
Nieaktywni (poza siłą roboczą)	36	39,7	44	...
Bezrobotni	6	11,1	9	...
Samoocena sytuacji finansowej gospodarstw domowych w III kwartale roku, % odpowiedzi				
Oszczędzają na jedzeniu	12,2	19,9	26,2	12,2
Wystarcza na jedzenie, ale trzeba oszczędzać/pożyczać na ubrania i buty	25,0	33,2	25,0	...
Wystarcza na jedzenie, ubrania i buty, ale trzeba oszczędzać/pożyczać, żeby kupić małe AGD.	39,3	22,0	22,7	35,8
Wystarcza na jedzenie, ubrania, buty i małe AGD, ale trzeba oszczędzać/pożyczać, żeby kupić większe urządzenia	18,1	12,5	13,8	40,7
Wystarcza na jedzenie, ubrania, buty i zakup małego i dużego sprzętu AGD, ale trzeba oszczędzać/pożyczać pieniądze na zakup samochodu/mieszkania.	3,0	8,2	8,3	...
Gospodarstwo domowe może sobie pozwolić na dowolne zakupy	0,5	1,8	1,7	0,5
Trudno odpowiedzieć.	1,8	2,4	2,4	

* Osoby, które odpowiedziały na pytanie o aktualne zatrudnienie, zostały zaliczone do kategorii: „zatrudniony”, „samozatrudniony”, „zarejestrowany prywatny przedsiębiorca”. Osoby, które odpowiedziały „tymczasowo niepracujące, ale poszukujące pracy”, zostały zaliczone do kategorii bezrobotnych.

** – brak danych.

Źródło: obliczono na podstawie: (¹ Narodowy Bank Ukrainy, 2023; ² Wyniki ankiety przeprowadzonej przez Centrum Razumkova: Bilous, 2025).

Dane opublikowane w Raporcie Inflacyjnym Narodowego Banku Ukrainy za październik 2023 roku wskazują na gwałtowny wzrost liczby gospodarstw domowych, których nie stać na zakup niektórych dóbr pierwszej potrzeby w okresie stanu wojennego, co w praktyce oznacza, że znajdują się one na granicy ubóstwa. Na koniec 2023 roku takich gospodarstw było ponad 50%, co było powiązane ze wzrostem odsetka osób nieaktywnych zawodowo i spadkiem odsetka osób pracujących (tabela 3). Według raportu inflacyjnego NBU w 2021 roku 12,2% Ukraińców oszczędzało na żywności, w 2022 roku – 19,9%, a w 2023 roku już 26,2%, czyli ich liczba podwoiła się w ciągu zaledwie dwóch lat wojny, a liczba osób, które mogą sobie pozwolić na zakup czegokolwiek, wzrosła prawie 3,5-krotnie –

z 0,5% do 1,7%. W 2024 roku, według RBC-Ukraina, w odniesieniu do prezentacji badania Centrum Razumkova, odsetek gospodarstw domowych, które mogą sobie pozwolić na jakiegokolwiek zakupy, spadł do poziomu z 2021 roku (0,5%), a odsetek tych, którym starcza na jedzenie i zakup niezbędnych oraz niedrogich rzeczy, zmniejszył się o 3,5 punktu procentowego, choć ten ostatni wskaźnik w 2024 roku wzrósł 1,6-krotnie w porównaniu z 2023 rokiem. W 2024 roku podobny jest odsetek tych, którzy odpowiadają, że kupując żywność, częściej starają się nabywać najtańsze produkty, zwracając mniejszą uwagę na ich jakość (44%), oraz tych, którzy częściej pozwalają sobie na zakup produktów wyższej jakości (bardziej wartościowych lub smacznych), nawet jeśli są one droższe (45%). Ci ostatni stanowią zaledwie 15% wśród tych, którzy odpowiadają, że „ledwo wiązą koniec z końcem”, i 81% wśród tych, którzy odpowiadają, że „żyją wygodnie” (Bilous, 2025). Podane dane wskazują, że mechanizm podziału dochodu narodowego stał się jeszcze bardziej niesprawiedliwy właśnie w latach wojny.

Dostępne dane potwierdzają, że wzrost nierówności ekonomicznych (o 1 punkt wskaźnika Giniego) prowadzi do spadku dobrobytu Ukraińców według parytetu siły nabywczej w przeliczeniu na PKB *per capita* – o 816 UDS, a w przeliczeniu na DNB *per capita* – o 866 USD (Blyznyuk i in., 2024, s. 591; Szybka ocena..., 2024), powodując w konsekwencji osłabienie stabilności społecznej w kraju (średnia miesięczna pensja w Ukrainie w 2025 roku wzrosła z 18 tys. UAH do 21 tys. UAH – około 450–500 USD) (Minfin, 2025b).

Opis dynamiki polaryzacji ludności Ukrainy w czasie wojny byłby niepełny bez uwzględnienia zmian zachodzących w kategorii osób klasyfikowanych jako osoby o średnich dochodach lub średnio zamożne. Około 40% Ukraińców identyfikuje się jako klasa średnia, ale ich dochody nie odzwierciedlają tego statusu. Według ekspertów klasa średnia w Ukrainie stanowi mniej niż 7% populacji (Petrowsky, 2024). Biorąc także pod uwagę to, że poziom dochodów klasy bogatej wśród ludności Ukrainy wynosi mniej niż 1–1,5%, 92% ludności Ukrainy to obecnie klasa biedna (Petrowsky, 2024). Oznacza to, że w Ukrainie praktycznie nie ma już klasy średniej. Była ona niewielka już przed wojną, ale wraz z początkiem masowej rosyjskiej inwazji niemal zanikła. Wielu Ukraińców o przeciętnych dochodach wyjechało za granicę. Z pewnością również i z tego powodu odsetek osób ubogich wzrósł (*Przepaść między...*, 2024).

Biorąc to wszystko pod uwagę, można dojść do wniosku, że wojna na taką skalę, jak w Ukrainie, jest niewątpliwie czynnikiem ekonomicznej polaryzacji ludności kraju, przy czym bogaci stają się coraz bogatsi, a biedni – coraz biedniejsi, rosną wszystkie formy ubóstwa i zanika klasa średnia. Wynika to z faktu, że inflacja i dewaluacja w czasie wojny zawsze działają na korzyść osób posiadających duże aktywa walutowe, ponieważ w przeliczeniu na dolary wydają oni mniej, nawet biorąc pod uwagę wzrost cen w tym okresie. Poza tym w Ukrainie bogaci ludzie są włączeni w procesy gospodarki czynszowej. Grupy ludzi wpły-

wowych, ich krewni i przyjaciele stanowią 10% najbogatszej części populacji kraju (Michkovska, 2023).

Oceniając zmiany w całości, mimo że ubóstwo w Ukrainie wzrosło, ogólna sytuacja nie jest aż tak zła, jak mogłaby być. Nawet w średnim wariancie scenariusza rozwoju analizowanych zjawisk przewidywano podwojenie skali ubóstwa (Sokolenko, 2024). W rzeczywistości sytuacja okazała się jednak bliższa scenariuszowi optymistycznemu.

Nierówności społeczne i polaryzacja ekonomiczna ludności obiektywnie mają daleko idące konsekwencje, wpływając na różne sfery życia społecznego. Stwarzają one poważne bariery dla rozwoju gospodarczego, zwiększają napięcia społeczne, negatywnie oddziałują na stabilność polityczną i na stan psychiczny ludzi. To właśnie czynniki ekonomiczne są jedną z głównych przyczyn wzrostu nierówności i rozwarstwienia społecznego. Im silniejsza polaryzacja społeczeństwa, tym poważniejsze rozwarstwienie ekonomiczne, tym więcej biedy na jednym biegunie i więcej nadużyć i niezasłużonych dochodów na drugim. Większość kapitału jest skoncentrowana w rękach ograniczonego kręgu ludzi, co utrudnia mobilność społeczną i tworzy bariery dla rozwoju klasy średniej.

Mimo takiej sytuacji poziom zadowolenia z życia wśród Ukraińców utrzymuje się na umiarkowanym poziomie – 5,4 punktu w 10-stopniowej skali – podaje Kijowski Międzynarodowy Instytut Socjologii (KIIS) w oparciu o wyniki drugiej fali pilotażowego badania dobrostanu, przeprowadzonego w czasie wojny (*Satysfakcja z życia...*, 2025). Pomimo stresu, lęku i straty Ukraińcy zachowują wysokie poczucie sensu życia, co jest ważnym czynnikiem odporności emocjonalnej i spójności społecznej – poczucie sensu życia pozostaje najwyższe spośród wszystkich wskaźników – 7,1 punktu w 10-stopniowej skali (*Satysfakcja z życia...*, 2025).

WNIOSKI Z BADAŃ I PODSUMOWANIE

Polaryzacja ekonomiczna społeczeństwa w Ukrainie jest bezpośrednią konsekwencją narastania nierówności społecznych. Jednocześnie rozwarstwienie ekonomiczne w postaci polaryzacji ekonomicznej ludności jest zarówno czynnikiem pogłębiającym wszelkie inne rodzaje nierówności – społeczne, środowiskowe i polityczne, jak i elementem obniżającym poziom mobilności społecznej ludności.

W Ukrainie pozostali głównie bogaci i biedni. Bogaci – ponieważ mają swój biznes, prestiżową pracę i wysokie dochody, których nie będą mieli nigdzie indziej, a biedni – ponieważ nie mają pieniędzy lub możliwości zmiany miejsca zamieszkania. Polaryzacja ekonomiczna ludności Ukrainy w czasie wojny stale się pogłębia. Ogromna przepaść między bogatymi a biednymi i zanikanie klasy średniej prowadzą do upadku gospodarki, obciążają sytuację społeczno-gospodarczą w kraju

i niosą ze sobą groźbę głębokich problemów strukturalnych, konfliktów społeczno-ekonomicznych w społeczeństwie, w tym – przestępstw przeciwko mieniu, oraz negatywnego wpływu na stosunek do wojny różnych spolaryzowanych grup społecznych, aż do pojawienia się nierówności wojskowych i wojennych.

Pomimo wszelkich trudności poczucie sensu życia w kraju pozostaje wysokie, co świadczy o niegasnącym optymizmie Ukraińców i ich niezachwianej wierze w słuszność walki z okrutnym wrogiem i w nieuchronność zwycięstwa nad nim.

BIBLIOGRAFIA

- Acemoglu, D., Robinson, J.A. (2012). *Dlaczego narody upadają. Źródła władzy, dobrobytu i ubóstwa*. New York: Crown Business (w języku angielskim).
- Bilous, O. (2025). *Biedni czy bogaci: Ukraińcy oceniają poziom własnego dobrobytu*. Pobrano z: <https://www.rbc.ua/rus/news/bidni-chi-bagati-ukrayintsi-otsinili-riven-1760349577.html> (2025.12.22) (w języku ukraińskim).
- Blyznyuk, V., Shumska, S., Burlai, T., Borzenko, O., Argiriu, A. (2024). Odporność systemu społeczno-gospodarczego: strategia i taktyka minimalizowania nierówności w społeczeństwie ukraińskim. *Journal of European Economics*, 23(4), 583–603 (w języku ukraińskim). DOI: 10.35774/jee2024.04.560.
- Brik, T., Luft, M. (2023). *Brik: Ukrainę czekają lata nierówności i problemów społecznych*. Pobrano z: <https://magazynkontakt.pl/brik-ukraine-czekaja-lata-nerownosci-i-problemow-spolecznych/> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Długopolskyy, O., Kravchuk, O. (2023). Tendencje w rozkładzie dochodów ludności Ukrainy w warunkach zagrożenia stanem wojennym. *Innowacje i Zrównoważony Rozwój*, 3, 76–86. DOI: 10.31649/ins.2023.3.76.86 (w języku ukraińskim).
- Dmytruk, D. (2011). *Nierówności społeczno-ekonomiczne: czynniki powstawania i mechanizmy utrwalania się*. Pobrano z: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2011/01/15-30_no-1_vol36_2011_UKR.pdf (2025.08.06) (w języku ukraińskim).
- European Commission. *Ukraine Report 2023* (2023). Pobrano z: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en (2025.10.22) (w języku angielskim).
- Eurostat (2025). *Współczynnik Giniego dla ekwiwalentnego dochodu rozporządalnego według wieku. Komisja Europejska*. Pobrano z: https://ec.europa.eu/eurostat/data-browser/view/ilc_di12/default/table (2025.12.23) (w języku angielskim).
- Frolov, B. (2024). *1% ludzi jest bogatszy niż prawie cała populacja Ziemi razem wzięta: raport analityków*. Pobrano z: <https://www.unian.ua/economics/finance/bagati-ta-bidni-1-lyudey-na-planeti-bagatshi-nizh-95-naselelnya-zemli-razom-uzyatih-12766338.html> (2025.09.02) (w języku ukraińskim).
- Galor, O. (2022). *Podróż ludzkości. Źródła bogactwa i nierówności*. London: The Bodley Head (w języku angielskim).
- Holoborodko, J. (2025). *Nierówności w Europie: Szwecja i Niemcy mają największe różnice w bogactwie, w Słowacji – najmniejsze*. Pobrano z: <https://minfin.com.ua/ua/2025/09/12/158439778/> (2025.12.22) (w języku ukraińskim).

- Kalmykov, O. (2022). *Jak wojna Rosji z Ukrainą zuboża świat: 10 faktów i prognoz*. Pobrano z: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61774750> (2025.08.16) (w języku ukraińskim).
- Kazarin, P. (2024). *Co dzieje się w Ukrainie? Wojna dla biednych, w której bogaci postanowili nie uczestniczyć*. Pobrano z: <https://gazeta.ua/blog/62212/so-v-ukrayini-vijna-dlya-bidnih-na-yaku-bagati-virishili-ne-prihoditi> (2025.08.16) (w języku ukraińskim).
- Kyrychenko, I. (2009). *Czy w Ukrainie istnieją nierówności społeczne?* Pobrano z: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/chi_ishue_v_ukrayini_sotsialna_nerivnist.html (2025.08.06) (w języku ukraińskim).
- Kyryshyn, D. (2024). *Oleksiy Kushch wyjaśnił, dlaczego liczba bogatych ludzi w Ukrainie wzrosła podczas wojny*. Pobrano z: <https://life.znaj.ua/498989-oleksiy-kushch-rozpoviv-chomu-v-ukrajini-za-chas-viyni-pobilshalo-bagatih-lyudey> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Libanowa, E.M. (red.) (2012). *Nierówności w Ukrainie: zakres i potencjalny wpływ*. Kijów: Instytut Demografii i Badań Społecznych im. M.V. Ptuchy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (w języku ukraińskim).
- Marutyan, R. (2018). *Jaka jest różnica między nierównością a niesprawiedliwością? Co jest bardziej nieakceptowalne dla społeczeństwa i z czym należy walczyć?* Pobrano z: <https://matrix-info.com/borotba-z-nespravedlyvystyu-chy-z-nerivnystyu-vichna-sotsialna-dylema/> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Michkovska, N. (2023). *W Ukrainie bogaci stają się coraz bogatsi, a biedni coraz biedniejsi: skąd bierze się ta przepaść i jak powstrzymać ubóstwo*. Pobrano z: <https://kp.ua/ua/economics/a668844-v-ukrajini-bahati-stajut-bahatshimi-a-bidni-bidnishimi-zvidki-takij-rozriv-i-jak-zupiniti-bidnist> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Migracje i nastroje społeczno-polityczne w czasie wojny Rosji z Ukrainą na szeroką skalę – dwunasta fala badań. Raport analityczny* (2022). Pobrano z: https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Minfin (2025a). *Nierówności w Europie: Szwecja i Niemcy mają największą lukę majątkową, Słowacja – najmniejszą*. Pobrano z: <https://minfin.com.ua/ua/2025/09/12/158439778/> (2025.09.17) (w języku ukraińskim).
- Minfin (2025b). *Średnie wynagrodzenie według danych FEU*. Pobrano z: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2025/> (2025.12.30) (w języku ukraińskim).
- Narodowy Bank Ukrainy (2023). *Raport o inflacji*. Pobrano z: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2023-roku> (2025.11.22).
- Nierówności społeczne: percepcja społeczeństwa ukraińskiego (2017–2018) – Raport końcowy z badania socjologicznego wspieranego przez Międzynarodową Fundację Odrodzenia*. Charków: Towarzystwo Socjologiczne Ukrainy. Pobrano z: <https://sau.in.ua/project/soczialni-nerivnosti-spryjnyattya-ukrayinskim-suspilstvom-2017-2018-rr-za-pidtrymky-mizhnarodnogo-fondu-vidrozhennya/> (2025.09.02) (w języku ukraińskim).
- Oxfam (2023). *Najbogatszy 1% zgromadził w ciągu ostatnich dwóch lat prawie dwa razy więcej bogactwa niż reszta świata razem wzięta*. Pobrano z: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/richest-1-bag-nearly-twice-much-wealth-rest-world-put-together-over-past-two-years> (2025.11.22) (w języku angielskim).

- Palikot, O. (2024). *Dziewięć milionów Ukraińców żyje w ubóstwie: jak wojna pogłębia przepaść między biednymi a bogatymi*. Pobrano z: <https://www.radiosvoboda.org/a/yak-viyna-rozdilyaye-ukrayintsiv-bizhentsi-pereselentsi/33105710.html> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Petrowsky, D. (2024). *Deputowany ludowy przyznał, ilu jest obecnie na Ukrainie bogatych i biednych ludzi*. Pobrano z: <https://www.unian.ua/economics/finance/nardep-viznav-skilki-zaraz-v-ukrajini-bagatih-ta-bidnih-lyudey-12807030.html> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Piketty, T. (2016). *Kapitał w XXI wieku*. Kijów: Nash Format (w języku ukraińskim).
- Przepaść między bogatymi a biednymi w Ukrainie katastrofalnie się pogłębiła: za ile najbiedniejsi Ukraińcy przeżywają* (2024). Pobrano z: <https://today.ua/v-ukrayini-katastrofichno-zrosla-priirva-mizh-bagatymi-i-bidnymi-na-yaki-sumy-vyzhyvayut-najbidnishi-ukrayintsi/> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Satysfakcja z życia wśród Ukraińców pozostaje umiarkowana, ale poczucie sensu jest wysokie: badanie* (2025). Pobrano z: <https://ua.news.ua/ukraine/zadovenist-zhittiam-ukrayintsiv-zalishaietsia-pomirnoiu-ale-vidchuttia-sensu-visoke-opituvannia> (2025.09.22) (w języku ukraińskim).
- Sharma, R. (2016). *Wzrost i upadek narodów*. New York, London: W.W.Norton & Company / tłum. z ang. A. Ishchenko (2018). Kijów: Nasz Format (w języku ukraińskim).
- Shumska, S., Gaidai, A., Blyzniuk, V. (2023). Dobrobyt ludności Ukrainy: ocena poziomu i wpływu kluczowych czynników. *Baltic Journal of Economic Studies*, 9(2), 230–241. DOI: 10.30525/2256-0742/2023-9-2-230-241 (w języku angielskim).
- Slozko-Borzenko, O., Pidchosa, O. (2017). Gospodarka solidarna: przegląd koncepcji i wyników. W: A.S. Filipenko (red.), *Gospodarka społeczna i solidarna: wybór ukraiński* (s. 18–35). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing (w języku angielskim).
- Smakota, V. (2024). Ekonomiczne wyzwania solidarności społecznej. *Socjologia: Teoria, Metody, Marketing*, 4, 204–206 (w języku ukraińskim).
- Sokolenko, E. (2024). *Siedmiokrotny wzrost: ekonomista zapowiada wzrost skrajnego ubóstwa na Ukrainie*. Pobrano z: <https://www.unian.ua/economics/other/semirazove-zrostantnya-ekonomistka-zayavila-pro-zbilshennya-krajnoji-bidnosti-v-ukrajini-12850248.html> (2025.09.02) (w języku ukraińskim).
- Statista (2025). *Współczynnik Giniego dla wyrównanego dochodu rozporządkalnego dla Unii Europejskiej i strefy euro w latach 2011–2024*. Pobrano z: <https://www.statista.com/statistics/1417444/inequality-in-europe-gini-coefficient-eu-eurozone/> (2025.10.22) (w języku angielskim).
- Statista (2025). *Współczynnik Giniego dla wyrównanego dochodu rozporządkalnego w Unii Europejskiej w 2024 r. według państw członkowskich*. Pobrano z: <https://www.statista.com/statistics/874070/gini-index-score-of-eu-countries/?srsltid=AfmBOopOL5QKJ-f4gZTcir7QIVyDyGk03Ay0uW6UU8qiTCSL4g-J6xQEQ> (2025.12.29) (w języku angielskim).
- Statista (2025). *Współczynnik Giniego w Ukrainie w latach 2013–2028*. Pobrano z: <https://www.statista.com/forecasts/1165120/gini-index-forecast-in-ukraine/> (2025.12.29) (w języku angielskim).

- Szybka ocena szkód i potrzeb w Ukrainie (RDNA4) (2024). The World Bank. Pobrano z: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P1801741ca-39ec0d81b5371ff73_a675a0a8.pdf (2025.08.08) (w języku angielskim).
- Troyan, I. (2025). *Czy Ukraińcy rzeczywiście stają się coraz biedniejsi?* Pobrano z: <https://rubryka.com/article/chy-spravdi-ukrayintsi-masovo-bidnishayut/> (2025.08.26) (w języku ukraińskim).
- Tymoszenko, V. (2024). Niesprawiedliwość i ubóstwo jako zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. *Biuletyn Naukowy Użhorodzkiego Uniwersytetu Narodowego. Seria: Prawo, 1, 82, 135–140*. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.82.1.19 (w języku ukraińskim).
- Ukr.radio (2023). *Ceny gazu i prądu wzrosną dopiero w kwietniu – Pendzin*. Pobrano z: [https://news.html?newsID=102864\(2025.09.16\)](https://news.html?newsID=102864(2025.09.16)) (w języku ukraińskim).
- UNICEF (2024). *Status społeczno-ekonomiczny gospodarstw domowych na Ukrainie (na podstawie wyników ogólnopolskiego badania reprezentacyjnego statusu społeczno-ekonomicznego gospodarstw domowych (OBRSEGD), przeprowadzonego w okresie grudzień 2023 r. – luty 2024 r.)*. Pobrano z: [https://www.unicef.org/ukrainemedia/46041/file/Соціально-економічний%20стан%20стан%2025.07.24%20\(1\).pdf](https://www.unicef.org/ukrainemedia/46041/file/Соціально-економічний%20стан%20стан%2025.07.24%20(1).pdf) (2025.09.16) (w języku ukraińskim).
- Verstyuk, I. (2025). *Bank Światowy będzie inaczej szacował ubóstwo – w Ukrainie prawie 9 milionów obywateli będzie uznawanych za ubogich*. Pobrano z: <https://hromadske.ua/ekonomika/246330-svitovyy-bank-bude-inakshe-rakhuvaty-bidnist-v-ukrayini-bidniakamy-vvazatymutsia-mayze-9-milyoniv-hromadian> (2025.08.05) (w języku ukraińskim).
- W wyniku wojny w Ukrainie poziom ubóstwa znacznie wzrósł* (2023). Pobrano z: <https://novirubezhi.com.ua/novyny/cherez-vijnu-v-ukrayini-znachno-zris-riven-bidnosti/> (2025.08.08) (w języku ukraińskim).
- Warunki życia w Europie – podział i nierówność dochodów* (2025). Pobrano z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_income_distribution_and_income_inequality&stable=0 (2025.12.23) (w języku angielskim).
- Wilkinson, R., Pickett, K. (2010). *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. London: Penguin.
- Wpływ nierówności społecznych na życie ludzi i możliwe rozwiązania* (2025). Pobrano z: <https://welfare.green/vpliv-socialnoi-nerivnosti-na-zhittya-lyudejj-ta-mozhli-vi-rishennya/> (2025.08.16) (w języku ukraińskim).
- Zavorodnya, S. (2023). *Pogłębiające się nierówności w dochodach ludności w warunkach zbrojnej agresji na Ukrainę*. Pobrano z: <https://miss.gov.ua/news/komentarij-ekspertiv/pohlyblennya-nerivnosti-v-dokhodakh-naselennya-v-umovakh-zbrojnoji> (2025.08.06) (w języku ukraińskim).